

3.2 Páteř a kostra hrudníku

SHRNUTÍ ZÁKLADNÍCH ZNALOSTÍ

1. **Páteř se skládá** z 33–34 obratlů: 7 krčních, 12 hrudních, 6 bederních, 5 křížových a 4–5 kostrčních.
2. **Obratel je složen** z těla, oblouku a výběžků. Výběžky: dva příčné, čtyři kloubní a jeden trnový. Odchylnou stavbu mají první dva krční obratle: nosič, čepovec. Křížové a kostrční obratle srůstají v křížovou kost a kostrč.
3. **Spoje na páteři** jsou: pohyblivé – kloubní spoje; málo pohyblivé (pružné) spojení pomocí vazů; spojení chrupavčitými destičkami mezi obratlovými těly.
4. **Zakřivení páteře:** Páteř je esovitě prohnutá. Dozadu prohnutý úsek vytváří hrudní a křížovou kyfózu. Ohnutí dopředu tvoří krční a bederní lordózu.
5. **Kostru hrudníku** tvoří: 12 párů žeber, hrudní kost a hrudní obratle.

Vzpřimování člověka si vynutilo postupnou přestavbu řady orgánů a orgánových systémů. Největší přestavbou prošel pohybový systém. Z něho pak nejvíce změn doznala páteř a její spojení s kostmi pánve a s lebkou.

3.2.1 Páteř

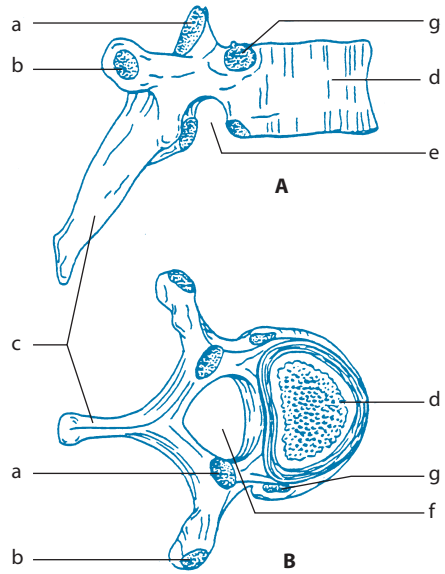
Páteř (columna vertebralis) tvoří osu vzpřímeného těla, na kterou se připevňuje pletenec horních a dolních končetin a na které začínají svaly trupu. Páteř se skládá z 33–34 obratlů.

Obratle (vertebrae) jsou krátké kosti nepravidelného tvaru s výběžky. Rozeznáváme **sedm krčních** obratlů (vertebrae cervicales, C_1-C_7); **dvanáct hrudních** obratlů (vertebrae thoracicae, Th_1-Th_{12}); **pět bederních** obratlů (vertebrae lumbales, L_1-L_5); **pět křížových** obratlů srůstajících v jednu křížovou kost; **čtyři až pět kostrčních** obratlů spojených v kostrční kost.

Obratle mají jednotnou stavební úpravu. Základ obratle tvoří **tělo**, ze kterého vybíhá **oblouk s výběžky**. Oblouk s tělem uzavírá obratlový otvor. Sloupce obratlů utvářejí kostěný **páteřní kanál**, ve kterém leží mícha a kořeny míšních nervů. (Obr. 3.2)

Obratlové výběžky: dva příčné, čtyři kloubní a jeden trnový výběžek slouží ke vzájemnému spojení obratlů a k připojení žeber. Výběžky tvoří i kostěné plochy pro upevnění svalů. V příčných výběžcích druhého až sedmého krčního

Obr. 3.2 *Schéma stavby obratle* (pátý hrudní obratel). A – boční plocha: a – kloubní výběžek, b – příčný výběžek s kloubní plochou pro žebro, c – trnové výběžky, d – obratlové tělo, e – zářez pro výstup míšního nervu. B – horní plocha: a – horní kloubní výběžek, b – příčný výběžek, f – páteřní otvor, g – kloubní plocha pro připojení žebér.

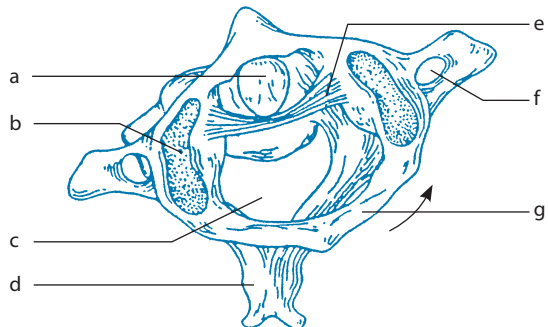

obratle jsou otvory, kterými probíhají páteřní tepny zásobující mozkový kmen, mozeček a část mozku. Obratle se vzájemně liší velikostí těl (nejmenší těla mají krční, největší bederní obratle); délkou trnových výběžků (rozdvojené jsou krční trnové výběžky, dlouhé a špičaté trnové výběžky mají hrudní obratle a destičkové výběžky jsou u bederních obratlů) a dalšími tvarovými detaily.

Svou stavbou jsou značně odlišné první dva krční obratle. (Obr. 3.3)

- **Nosič (atlas)** má prstenčitý tvar. Nemá vlastní tělo a celý obratel tvoří dva kostěné oblouky s mohutnějšími bočními partiemi. Na horní ploše nosiče jsou ledvinovité plošky pro spojení s týlní kostí. Na předním oblouku je malá okrouhlá kloubní plocha pro zub čepovce.
- **Čepovec (axis)** má tělo vybíhající ve výběžek nazývaný zub čepovce, který se kloubně spojuje s předním obloukem prstence atlasu.

Obr. 3.3 *Atlas a axis*. (Pohled shora.) a – zub čepovce, b – kloubní plocha pro hrboly týlní kosti, c – páteřní kanál, d – trnový výběžek čepovce, e – příčný vaz, f – otvor v příčném výběžku, g – zadní oblouk atlasu.

Křížová kost (os sacrum) je klínovitě vsazena mezi kosti pánve, se kterými je kloubně spojena křížokyčelními klouby. Horní plocha křížové kosti (původně tělo prvního křížového obratle) je kloubně spojena s posledním bederním obratlem.

Kostrční kost (os coccygis) je zbytkem ocasní páteře. Jde o několik drobných, tvarově velmi nepravidelných kostí, které přirůstají ke kosti křížové. Spojením obratlů křížové kosti a kostrče vzniká páteř.

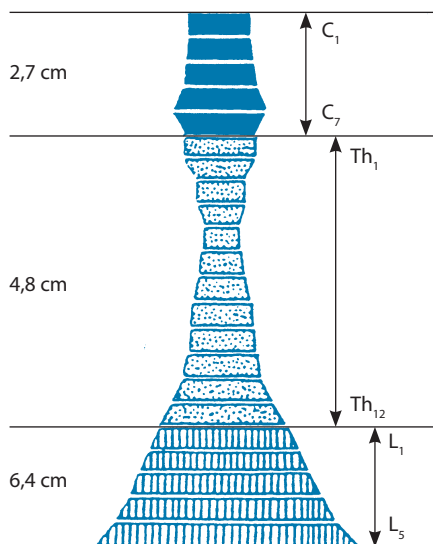
3.2.2 Páteřní spoje

Páteřní spoje charakterizují: stabilita, pevnost a v některých úsecích i omezená pohyblivost. Omezení pohyblivosti je výhodné pro stabilitu páteře, která kromě opěrné funkce tvoří i kostěné pouzdro – páteřní kanál, ve kterém je uložena mícha a kořeny míšních nervů.

Na páteři se setkáváme s různými typy kostních spojení. Mezi obratlovými těly jsou vsunuty různé vysoké pružné chrupavky, tzv. **meziobratlové destičky** (disci intervertebrales). (Z celkové délky páteře připadá na meziobratlové destičky asi 20–25 %). Nejvyšší destičky jsou v bederním úseku páteře. Páteř je v tomto úseku velmi pohyblivá, ale také nejsnáze zranitelná roztržením nebo vysunutím destičky. Poměrně nízké jsou meziobratlové destičky v krčním úseku páteře. (Obr. 3.4)

Těla, oblouky i výběžky jsou vzájemně spojeny pevnými vazami, které fixují páteř a omezují vzájemný posun obratlů.

Pohyblivé spojení zajišťují **meziobratlové klouby**. Drobné posuny v těchto kloubech se sčítají, takže malá pohyblivost mezi jednotlivými obratli je do určité míry kompenzována možností „pohybového součtu“, tj. možností složení drobných pohybů v jed-

Obr. 3.4 Meziobratlové destičky. (cm = průměrná výška destičky příslušného úseku páteře; graficky zachycena rozdílná výška jednotlivých segmentů.)

notlivých spojích, čímž vznikne výsledný pohyb většího rozsahu. Jednotlivé úseky páteře jsou nestejně pohyblivé. Nejpohyblivější je krční a bederní úsek páteře; omezeně pohyblivá je hrudní páteř. Pružnost páteře je kromě úpravy kloubních spojů mezi jednotlivými obratli zajištěna i esovitým prohnutím celé páteře. Zakřivený úsek páteře, obloukovitě prohnutý dozadu, se nazývá kyfóza (hrudní a křížová), ohnutí dopředu je lordóza (krční a bederní). Tvar páteře se odráží i ve tvaru zad. Zakřivení páteře se po narození postupně vyvíjí a není zpočátku stabilní. Fixuje se u dětí až mezi 5. a 6. rokem. Esovité zakřivení páteře umožňuje její pružné zkrácení a pérovací pohyb při chůzi nebo při doskoku.

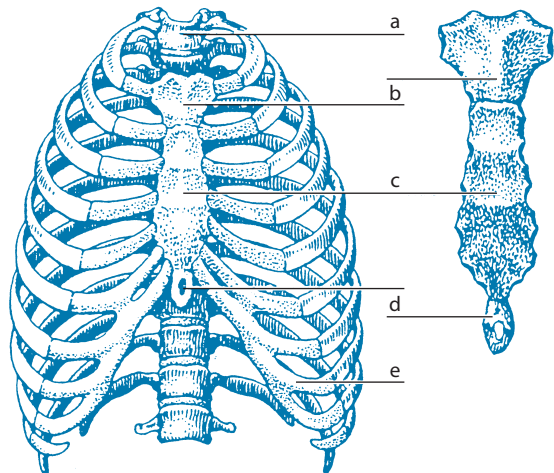
3.2.3 Kostra hrudníku

Kostěným podkladem hrudníku jsou žebra, hrudní obratle a hrudní kost. (Obr. 3.5.)

Žebra (costae) jsou protáhlé obloukovité kosti, které se svými hlavičkami pohyblivě připojují k obratlovým tělům. Kostěná část žebra je v přední části hrudníku doplněna žeburní chrupavkou, která teprve připojuje žebra k hrudní kosti.

U prvních sedmi párů žebra připojuje chrupavka žebra přímo k hrudní kosti – jde proto o tzv. **pravá žebra**. Další tři páry žebra jsou chrupavkami spojeny s výše uloženými pravými žebry. Tyto tři páry tvoří tzv. **nepravá žebra**. Poslední dva páry zůstávají nespojeny – jde o **volná žebra**, končí mezi svaly břišní stěny.

Žebra tvoří zhruba horizontálně uloženou síť, která slouží k orientaci na hrudníku a k projekci orgánů hrudní dutiny.

Obr. 3.5 Kostra hrudníku. a – první hrudní obratel, b – rukojeť hrudní kosti, c – tělo hrudní kosti, d – mečovitý výběžek, e – chrupavčité části žebra.

Hrudní kost (sternum) je plochá a hmatná kost, uzavírající přední plochu kostry hrudníku. Skládá se z rukověti, vlastního těla a mečovitého výběžku. Přístupnost hrudní kosti a možnost snadného nabodnutí její dřevnaté dutiny jsou využívány při odběru krvetvorné kostní dřevě k vyšetření.

Hrudník

Hrudník (thorax) ohraničuje hrudní dutinu, tvoří kostěnou schránku hrudních orgánů a představuje plochu pro začátek řady svalových skupin. Ke kostře hrudníku se upínají především dýchací svaly: krční, mezižeberní, zádové, bránice a některé svaly horních končetin. Stah těchto svalů vyvolává pohyb žebor a změny objemu hrudní dutiny.

 Mechanika pohybu hrudníku je dosti složitá. V zásadě jde o otáčivý pohyb žebor, která jsou činností dýchacích svalů zvedána a díky svému zakřivení hrudník rozšiřují nejen ve vertikálním směru, ale zároveň i v příčném a předozadním směru. Zvětšení objemu hrudníku je provázeno nasátím vzduchu do plic – **vdech**.

Výdech je navozen především pružností plic, pružností hrudní stěny (kloubních spojení žebor s obratli) a vahou hrudní stěny. Výdech je proto převážně pasivní děj. Na mechanice pohybu hrudní stěny se významně podílí i malá pohyblivost hrudní páteře, která je pevnou osou pro pohybující se žebra.

SLOVNÍK

atlas (Atlas – řecký bůh nesoucí nebeskou klenbu) – nosič; první krční obratel (C_1)

axis – osa, čepovec; druhý krční obratel (C_2)

cervix – krk, šíje, hrdlo, krček

os coccygis (řec. kokcyx – kostrč) – kost kostrční; kostrč

discus intervertebralis (řec. diskos – disk, kotouč; inter – mezi; vertebra – obratel) – meziobratlová destička (ploténka)

kyfóza (řec. kyfos – křivý) – prohnutí páteře dozadu, shrbení

lordóza (řec. lordos – prohnutí vpřed) – prohnutí páteře dopředu

lumbální (lumbus – bedro) – bederní; týkající se bederní krajiny

sakrální (sacrum – kříž) – křížový, týkající se křížové krajiny

thorax (řec. thorax – hrudní pancíř) – hrudník

vertebra – obratel

3.3 Lebka

SHRnutí ZÁKLADNÍCH ZNALOSTÍ

1. **Kostru obličejové části lebky** tvoří: horní čelist (maxilla), dolní čelist (mandibula), lícní kost, slzná kost, patrová kost, radličná kost a nosní kůstky.
2. **Kostru mozkového oddílu** tvoří: týlní kost (os occipitale), spánkové kosti (ossa temporalia), klínová kost, čichová kost, čelní kost (os frontale) a temenní kosti.
3. **Spodina lebeční** se nazývá lebeční báze. Lebeční klenbu formují vyklenuté plochy kostí mozkového oddílu klenby. Klenba a báze uzavírají lebeční dutinu – mozkovnu. Obličejové kosti ohraničují ústní dutinu, nosní dutinu a očnice.
4. **Spojení kostí lebky** je převážně nepohyblivé, pomocí švů. Jediným pohyblivým spojením na lebce je čelistní kloub. Nejslabším místem na lebce je šupina kosti spánkové a čelní kosti. Pružnost lebečních kostí ve stáří klesá.

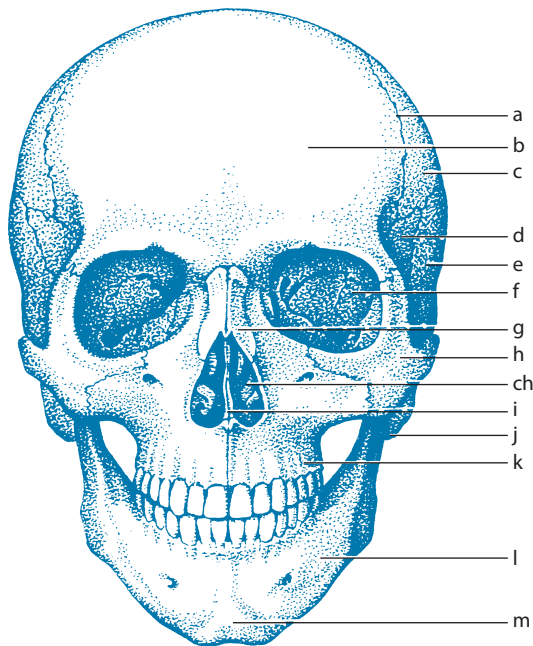
Tvar lidské lebky, stavba a utváření jejích jednotlivých kostí a dutin jsou výsledkem dlouhého vývoje. Lebka je především schránkou pro mozek a základní smyslové orgány. Druhotně se k lebce připojily žaberní oblouky, které původně podpíraly žábry na hlavovém konci trupu. Ze žaberních oblouků se postupně vyvíjely především čelisti. Z vývojového hlediska má tedy lebka (při značném zjednodušení) dva základní oddíly: mozkový a obličejový.

Mozkový oddíl lebky je ve své původní podobě pouzdro, které tvoří pevnou schránku kolem vyvíjejících se mozkových váčků a hlavních smyslových orgánů (zraku, čichu, sluchu a orgánu rovnováhy).

Obličejový oddíl lebky, tj. především skelet horní a dolní čelisti, vzniká ze žaberních oblouků, které pozbývají své původní funkce a stávají se součástí obličejové části lebky.

3.3.1 Kostra obličejové části lebky

Obličejová část lebky je u člověka poměrně malá, zvláště u dětských lebek. Spojené kosti tohoto oddílu mají přibližně klínový tvar. Horní oddíl obličejové kostry tvoří pevně spojené kosti; dolní oddíl je pohyblivý (dolní čelist) a je připojený kloubem ke spánkové kosti. (Obr. 3.6)

Obr. 3.6 *Lebka* (čelní pohled). a – korunový šev, b – čelní kost, c – temenní kost, d – klínová kost, e – spánková kost, f – klínová kost v očníci, g – nosní kost, h – lícní kost, ch – nosní skořepa, i – kostěná část nosní přepážky, j – levé rameno dolní čelisti, k – horní čelist, l – tělo dolní čelisti, m – bradový výběžek.

Horní čelist (maxilla) je největší kostí horního oddílu lebky. V těle horní čelisti je dutina patřící k vedlejším nosním dutinám. Dolní okraj čelisti vybíhá v podkovovitý dásňový výběžek, ve kterém jsou vsazeny zuby horní čelisti. Spodní plocha je rovná a tvoří kostěný podklad patra.

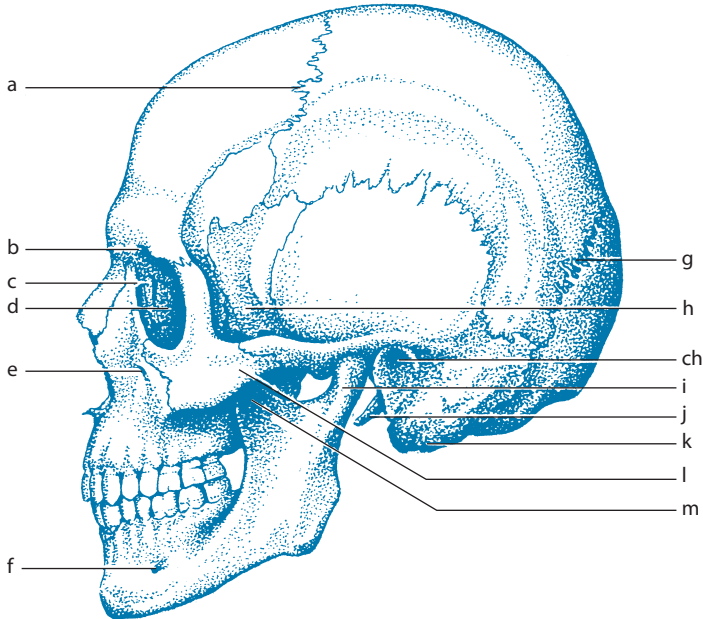
Lícní kosti (j. č. os zygomaticum) jsou párové kosti uložené zevně od horní čelisti. Jejich výběžky se spojují se spánkovými kostmi a vytvářejí jařmové oblouky.

Slzná kost (os lacrimale) tvoří vnitřní část kostěné očníce. Je prohloubena v jamku, ve které leží slzný váček.

Nosní kosti (ossa nasalia) jsou podkladem kořene nosu.

Patrové kosti (ossa palatina) a **radličná kost** (vomer) tvoří stěny nosní dutiny a patrová kost se podílí společně s výběžkem horní čelisti na vytvoření tvrdého (kostěného) patra.

Dolní oddíl obličejového skeletu představuje podkovovitá **dolní čelist (mandibula)**. Podkovovité tělo kosti pokračuje kostěnými větvemi, které se rozbíhají ve výběžek, na nějž se upínají některé žvýkací svaly (hrotnatý výběžek), a kloubní výběžek (s hlavičkou) zasazený do jamky čelistního kloubu na spánkové kosti. Čelist má dásňový výběžek pro zuby dolní čelisti a bradový výběžek. (Obr. 3.7)

Obr. 3.7 Lebka (boční pohled). a – korunový šev, b – čelní kost, c – slzná kost, d – očnínice, e – horní čelist (otvor pro druhou větev trojklaného nervu), f – dolní čelist (výstup třetí větve trojklaného nervu), g – týlní kost (lambdový šev), h – klínová kost, ch – kostěná část zevního zvukovodu, i – kloubní výběžek dolní čelisti, j – bodcový výběžek, k – výběžek spánkové kosti, l – lící kost, m – svalový výběžek dolní čelisti.

Jazyk (os hyoideum) je drobná kůstka uložená pod dolní čelistí. (Její popis je k lebce přiřazen pouze z vývojových důvodů.) Je dlouhými vazy připojena k lebeční spodině. Začínají na ní některé krční svaly a je závěsem pro hrtan.

SLOVNÍK

báze lebeční (řec. basis – základ) – lebeční spodina

concha (koncha – škeble, závitek) – skořepina; nosní skořepa

cranium (řec. kranion – vrch hlavy) – lebka

os zygomaticum (řec. zygon – jařmo) – jařmová kost, lící kost

rasa (franc. la race – plemeno) – lidská rasa je skupina lidí s podobnými tělesnými vlastnostmi; dnes dochází k postupnému zániku „čistých“ ras vzájemným mísením (lépe je užívat pojmu plemeno)

vomer – rádlo, radličná kost